

KAZILIK KOCA OĞLU YEGENEK BOYU ÜZERİNE HERMENEUTİK BİR TAHLİL DENEMESİ

A HERMENEUTIC ATTEMPT TO ANALYZE THE EPIC OF YEGENEK, SON OF KAZILIK KOCA

Fatih KESKİN*

ÖZ: Dede Korkut Kitabı'nın Dresden ve Vatikan nüshalarında müştereken yer alan Kazılık Koca Oğlu Yegenek Boyu'nun ana izleğini tutsak düşen babasını esaretten kurtarmak için yola çıkan kahramanın mücadelesi oluşturur. Anlatının kahramanı olan Yegenek'in hareket tarzı, babası Kazılık Koca'dan da dayısı Emen'den de yanına yoldaş olarak aldığı yirmi dört Oğuz beyinden de farklıdır. Fiziksel ve askerî gücünü stratejik akıl, birliktelik şuuru, tevekkül ve inanç gibi pozitif değerlerle pekiştiren Yegenek, diğer Oğuz beylerinin başaramadığını başarır ve Arşın Oğlu Direk Tekür'ü mağlup eder. Böylece Yegenek kendinden önceki kahramanlar neslini kendi mücadele yöntemleri çerçevesinde bir araya getiren yeni bir kahraman tipinin temsilcisi olarak öne çıkar. Ayrıca Yegenek'in mücadelesi, bireyin varoluş sürecinde yaşadığı çatışmaların işaretlerini taşıdığı için psikanaliz ve arketipsel sembolizm açısından yoğun göndermeler içerir. Bu çalışmanın amacı, Kazılık Koca Oğlu Yegenek Boyu'nun anlam dünyasını metindeki açık ve örtük göndermelerden hareketle ortaya koymaktır. Dolayısıyla çalışmada Yegenek'in serüveni edebiyat, anlatı ve halk bilimlerinin yanı sıra psikoloji, teoloji ve arketipsel sembolizm gibi çalışma alanlarının verilerinden de yararlanılarak disiplinlerarası boyutta hermeneutik bir okuma sürecine tâbi tutulmuştur. Yegenek'in mücadelesi, çalışmanın kapsamı çerçevesinde bir taraftan Oğuz'un kolektif varoluş mücadelesinin bir parçası olarak ele alınırken bir taraftan da bireyin bilinçdışı alanı keşfetme ve daha önce bilinç tarafından bu alana itilmeye çalışılan olumsuz özelliklerle yüzleşme süreci olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Yegenek'in Düzmürd Kalesi'ne doğru yol alırken gördüğü ve anlatı içinde ikincil bir gerçeklik düzlemi oluşturan olay, onun erginlenme ve psişik bütünlüğe ulaşma sürecinin önemli aşamalarından biri olarak ele alınmış ve bu çerçevede incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, Yegenek, Sınavlar Yolu, Arketipsel Sembolizm, Bilinç ve Bilinçdışı.

ABSTRACT: The main theme of the Epic of Yegenek Son of Kazılık Koca, which is jointly included in the Dresden and Vatican copies of the Book of Dede Korkut, is the struggle of the hero to set his captive father from captivity. The behavior of Yegenek, who is the hero of the narrative, is different from that of his father, Kazılık Koca, his uncle Emen, and the twenty-four Oğuz Lords he took with him as fellow travelers. Reinforcing his physical and military power with positive values such as a strategic mind, unity consciousness, trust, and belief, Yegenek succeeded at what other Oghuz lords had failed to achieve and defeated Direk Tekür, son of Arşın. Thus, Yegenek stands out as the representative of a new hero type that brings together the previous generation of heroes within the framework of their own fighting methods. In addition, Yegenek's struggle

* Dr.-Gazi Üniversitesi TÖMER-Ankara/mtarzan@hotmail.com (Orcid: 0000-0003-1736-3281)

contains intense references in terms of psychoanalysis and archetypal symbolism, as it bears the signs of the conflicts experienced by the individual in the process of existence. The aim of this study is to reveal the semantic world of The Epic of Yegenek, son of Kazılık Koca, based on the explicit and implicit references in the text. Therefore, in this study, Yegenek's adventure is subjected to an interdisciplinary hermeneutic reading process by making use of the data of the fields of study such as psychology, theology, and archetypal symbolism, as well as the literature, narrative, and folklore. Yegenek's struggle is considered as a part of Oğuz's collective existence struggle within the scope of the study; on the other hand, it is evaluated as the process of discovering the unconscious area of the individual and confronting the negative features that were previously attempted to be pushed into this area by the consciousness. In addition, the dream that Yegenek saw on his way to Düzmurd Castle, and which constitutes a secondary plane of reality in the narrative, is considered as one of the important stages of his initiation and reaching psychic integrity, and is examined within this framework.

Keywords: Dede Korkut, Yegenek, Path of Trials, Archetypal Symbolism, the Conscious and the Unconscious.

Giriş

Kazılık Koca Oğlu Yegenek Boyu, Dede Korkut Kitabı'ndaki diğer hikâyelerle birçok yönden müşterek özellikler gösterir. Bakış açısının genişletilmesi oranında Türk destanları ve dünya mitleri de bu benzerlik ilişkisinin kapsamı içine girer. Ruh bilimi ve gösterge bilimi gibi yardımcı disiplinlerin verilerinden yararlanılarak yapılan metin okuma ve tahlil çalışmalarında ise bu benzerliklerin birtakım ortak değer, yargı ve tecrübeleri yansıtacak şekilde evrensel bir anlatı şablonu oluşturduğu görülür.

Dede Korkut Kitabı içinde yer alan ve boy adıyla anılan destansı hikâyeler, ortak bir üslup ve çeşitli boylarda müşterek olarak yer alan kahramanlar vasıtasıyla birbirine bağlanır. Dolayısıyla Dede Korkut hikâyeleri, kendi içinde bir bütünlük oluşturan anlatılardır. Ayrıca bunlar Türk destanlarının genel motif ve epizot yapısıyla da paralellik gösterir. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında ise bu hikâyelerle dünya mitleri arasında kahramanların yaşadığı dönüşümler bakımından birçok ortak nokta tespit etmek mümkündür.

Evrensel anlamda her anlatı, kahramanların dönüşüm süreçleri üzerine odaklanır. "Edebî anlatılarda genellikle kahramanın / başkışının simgesel anlamda içsel yürüyüşü ele alınır" (Kanter, 2010: 184). Dolayısıyla anlatılarda kurguya bağlı olarak dış dünyada yaşanan olaylar, aslında kahramanın kendi iç âleminde yaşadığı çatışmaların ve geçirdiği aşamaların simgesel bir ifadesidir. Bu anlatılarda kahramanların giriştiği mücadeleler insanın hem "ontogenetik" hem de "filogenetik" (Saydam, 2013: 37) olarak bilinç ve bilinçdışı seviyede muhtelif aşamalardan geçerek bir özne hâline geliş sürecini, kısacası insanın yeryüzündeki varoluş serüvenini yansıtır.

Karanlığa Mahkûm Edilen Bilinç

Kazılık Koca Oğlu Yegenek boyu, Oğuz hanlarının cömertliğini betimleyen bir şölen sahnesiyle başlar. Bin yere ipek halılar döşeten

Bayındır Han, İç Oğuz ve Dış Oğuz beylerini bir araya toplayıp ziyafet verir (Gökyay, 2004: 98). Bayındır Han tarafından Oğuz beylerine verilen bu şölen, Bayındır Han'ın cömertliğinin yanı sıra Oğuzların zenginlik ve ihtişamını da ortaya koyar.

Büyük şölenlerde bütün beylerine ve halkına ziyafetler vermek, hanların belirgin özelliklerinden ve yöneticilik alametlerindedir. Dede Korkut'un mukaddime kısmında "Er malına kıymayınca adı çıkmaz, kız anadan görmeyince öğüt almaz, Oğul atadan görmeyince sufra çekmez." (Gökyay, 2004: 1) denir. Bu ifadelerde, beylerin sofraya kurup misafir ağırlamadan saygınlık ve şöret kazanamayacağı vurgulanır. Nitekim Dede Korkut Kitabı'na göre alplığın baş kesip kan dökmek dışındaki ikinci önemli şartı "açları doyumak, yalınları giydirmek"tir (Duymaz, 2020: 248). Türk Dünyası'nda müşterek olarak kullanılan "Ağalık (beylik) vermekle, yiğitlik vurmakla olur." (Aksoy, 1988: 119; Çobanoğlu, 2004: 61) şeklindeki atasözü, bir taraftan cömertliğin de yiğitlik kadar önemli bir meziyet olduğuna göndermede bulunurken bir taraftan da sosyal tabakalar arasındaki geçirgenlik ve paylaşımın hangi yönde olması gerektiğini açıkça ortaya koyar.

Hanlar veya beyler tarafından verilen şölen ve ziyafetler, Türk sosyal hayatı içerisinde hem yönetenler hem yönetilenler açısından sembolik bir anlam taşır ve tarafların birbirlerine olan bağlılıklarının karşılıklı güven duygusu içinde devam edeceğini ifade eder. Dolayısıyla Yegenek anlatısının Bayındır Han'ın verdiği şölen, Oğuz toplumu içerisinde sosyal ve siyasi katmanlar arasındaki iletişimi pekiştiren ve anlatının henüz başında Oğuz'un birliktelik içinde bulunduğunu gösteren önemli bir etkinliktir. Ancak anlatının ilerleyen kısımlarında bu birlikteliğin devam edebilmesi için yeni bir kahraman tipinin ortaya çıkışına ihtiyaç duyulduğu görülür.

Cömertliğini yansıttığından dolayı Bayındır Han için bir övünç kaynağı olan bu şölen, içtiği şarabın etkisiyle düşünmeden karar alan Kazılık Koca'yı esarete düşürecek bir sürecin başlangıcı olur. Anlatıda Bayındır Han'ın veziri olan Kazılık Koca, sahip olduğu makam ve taşıdığı "koca" ünvanına rağmen anlatının benimsenmiş değerlerini temsil etmekten uzak bir kahramandır. Çünkü Kazılık Koca, Bayındır Han tarafından verilen şölen sırasında sarhoş olup bu sarhoşluğun verdiği şevkle küffar üstüne sefere çıkma arzusuna kapılır. Anlatının entrik kurgusuna yön veren bu arzu, Kazılık Koca açısından bedelini tutsaklıkla ödeyeceği büyük bir hatadır. Üstelik Kazılık Koca tarafından silsile hâlinde devam ederek sonuçta kendisini tutsak düşürecek bir grup hatanın da tetikleyici unsuru niteliğindedir. Kazılık Koca'nın hatalı eylemleri, hem işgal ettiği vezirlik makamıyla hem de sahip olduğu "koca" ünvanıyla tezat oluşturur. Anlatının entrik kurgusu, bu zıtlıklar üzerine inşa edilir ve Yegenek'in sınavlar yoluna çıkışını hazırlayan şartlar da yine bu zıtlıklar çerçevesinde oluşur.

Kazılık Koca'nın bir aksakal ve bir vezir olarak kendisinden beklenmeyecek şekilde pervasızlık, hesapsızlık ve stratejik yanlışlık içinde hareket ederek düşman üstüne sefere çıkması, bilincin ışığının insan ruhunun karanlık yönünü temsil eden "gölge arketipi" tarafından kesilmesi anlamına gelir. Her insanın basiretinin bağlandığı, çok aşına olduğu konularda bile sağlıklı düşünemediği yahut bilincini bilinç dışından sızan arzu ve dürtülere teslim ettiği anlar vardır. Kazılık Koca'nın sarhoşluğun tesiri altında verdiği bir karar sonucunda başına gelen tutsaklık hâli, simgesel anlamda bilinç dışı tarafından esir alınmış bilinç imgesine göndermede bulunur. Jung'a göre "gölgesi tarafından ele geçirilen bir insan daima kendi ışığını keser ve kendi tuzağına düşer" (2009: 56). Bu bağlamda Kazılık Koca, psişenin karanlık yönünü temsil eden gölgenin bilince karşı baskın konumda olduğu bir sırada verdiği karar istikametinde eylemde bulunarak bilincin ışığını kesmiş ve kendisini karanlığa mahkûm etmiş olur.

Kazılık Koca, Bayındır Han'dan destur alıp Karadeniz kenarındaki Düzmürd Kalesi'ne varır varmaz, kalenin hâkimi Arşun Oğlu Direk Tekür ile savaşa tutuşur. Bu acelecilik Kazılık Koca'nın ikinci büyük hatasıdır. Hesapsızca sefere çıktığı gibi savaş alanında da düşman üstüne pervasızca saldırır. Mücadele sırasında Kazılık Koca, Direk Tekür'ün ensesine kılıcıyla vurmasına rağmen kılıç kâfire tesir etmez. Kazılık Koca'nın kılıcının düşmanını kesmemesi, akıl ve stratejiden yoksun bir şekilde girişilen herhangi bir mücadelede kaba kuvvetin netice almak için yeterli olmayacağına dair örtük bir göndermedir. Stratejik hamleler aydınlık bilincin organizasyonu sonucunda ortaya çıkarken kaba kuvvet ise bilinç dışının karanlığına itilmiş arzu ve dürtülerin ortaya çıkardığı bir tepkiden ibarettir. Dolayısıyla gölgenin hüküm sürdüğü bilinç dışından gelen uyarılarla hareket ettiği için Kazılık Koca'nın hamleleri boşa gider. Anlatının benimsenmiş değerlerine aykırı hareket eden Kazılık Koca, tutsak edilerek bir anlamda cezalandırılmış olur.

Kazılık Koca'nın tutsak edildiğini gören yiğitleri onu bırakıp kaçarlar. Yoldaşlarını iyi seçmemesi, Kazılık Koca'nın üçüncü büyük hatasıdır. Bu hatalar silsilesi, onun on altı sene boyunca Düzmürd Kalesi'nde tutsak kalmasına sebep olur.

Bir Kahraman Namzedi: Yegenek

Kazılık Koca düşman üzerine sefere çıktığında hamile olan eşi bir erkek çocuk doğurur. Yegenek adındaki bu çocuk, Kazılık Koca'nın tutsaklık yılları boyunca on beş yaşına gelir. Yegenek, anlatının iç mantığı çerçevesinde bir sınavlar yoluna çıkmaya ve alplık gösterip kendi varoluş sürecini tamamlamaya namzet bir gençtir. Babasının tek oğlu olması onun kahramanlık yolunda ilerleyeceğine işaret eden bir göstergedir. Çünkü Dede Korkut Kitabı'nda alplık süreçleri detaylı bir şekilde anlatılan yiğitler hep tek oğuldur (Duymaz, 2020: 251). Anlatının başkahramanı olan Yegenek, hikâyenin bundan sonraki kısmında Joseph Campbell'in sınıflandırmasında

yola çıkış, erginlenme ve dönüş (2010) olarak adlandırılan aşamalardan geçer.

Maceraya Çağrı

Maceraya çağrı anlamı taşıyarak Yegenek'in yola çıkmasına sebep olan ikaz dışarıdan gelir. Babasının tutsaklık hâli yıllarca kendisinden gizlenen Yegenek, Kara Güne Oğlu Budak ile aralarındaki bir tartışma anında bu durumdan haberdar olur:

“Günlerde bir gün Yegenek oturup begler ile sohbet eder iken Kara Güne-oğlu Budağıla uz düşmedi, bir birine söz atıştılar.

Budak aydur: Bunda laf urup nidersin, ne gürlersin? Çünkü er dilersin, varup babanı kâfir elinden kurtarsana, on altı yıldır tutsaktur, dedi” (Gökyay, 2004: 99).

Budak'ın sözleriyle babasının durumundan haberdar olan Yegenek, böylece maceralar ve sınavlar yoluna davet edilmiş olur. Bu, kahramanın erginlenme sürecinin başlangıcıdır. Dede Korkut hikâyelerinde “on beş yaş” birçok boyda tekrar edilerek (Duymaz, 2020: 251) kahramanların erginlenme çağına erişip sınavlar yoluna çıkabilmeleri için bir eşik teşkil eder.¹

Anlatının kahramanı olan Yegenek'in yola çıkış süreci, Kazılık Koca'nınkinden daha farklı ve detaylı olarak tasvir edilir. Yegenek, babası Kazılık Koca'nın düştüğü hataların aksine amacı istikametinde son derece şuurlu bir şekilde hareket eder. Hazırlıklarını daha dikkatli ve titiz bir şekilde yaptığı anlaşılır. Daha da önemlisi Bayındır Han'ın buyruğuyla yirmi dört Oğuz beyini ve adı belli yiğitleri yanına yoldaş olarak alır. Yirmi dört Oğuz beyinin Yegenek ile beraber savaşa gitmesi topyekûn toplumsal bir mücadeleye, ortak gelenek ve inançlardan güç alan bir grubun “yuvarlak masa” (Gökeri, 1979: 83) imgesi etrafında bir araya gelmesine işaret eder. Dolayısıyla Bayındır Han'ın Yegenek'e verdiği buyruk, Oğuzların toplumsal olarak bir arada bulunabilmelerinin ancak birlik şuruyla mümkün olduğunu ifade eder. Bu, Oğuz Kağan devrinden beri sürüp gelen bir kolektif şuur seviyesidir. Nitekim Oğuz kelimesinin etimolojik izah biçimleri arasında da “okların birliği” yani “kabile” anlamına geldiğine dair genel bir görüş (Gömeç, 2004: 116) mevcuttur.

¹ Boğaç, on beş yaşına girip de boğayı alt edince ad almaya hak kazanır. Bamsı Beyrek, on beş yaşındayken hem bezirgânları hem de onların mallarını kâfir elinden kurtararak sınavlar yolunda ilk aşamayı geçer. Kazan Beğ'in oğlu Uruz'un on altı yaşına geldiği hâlde erginlenme yoluna girmemiş olması, “Kazan Begün Oğlu Uruz Begün Tutsak Olduğu Boy”da dramatik aksiyonun en temel meselesidir. Uruz, erginlenme yaşı olan on beşi geçtiği hâlde baş kesmemiş, kan dökmemiş, yani çağın şartları çerçevesinde toplumun beklentilerini karşılayıp varoluşunu gerçekleştirememiştir. Dolayısıyla bu durum, Salur Kazan'ı büyük bir kaygı ve endişeye sevk eder ve meseleye acil bir çözüm arayışına iter.

İki Farklı Gerçeklik Düzleminde Sınavlar Yolu ve Bireyleşme Süreci

Yegenek, yola çıktığı gece bir rüya görür. Bu rüya, Yegenek'in yaşayacağı maceraya dair bazı ipuçlarını barındırması bakımından önemlidir. Yegenek'in rüyası, öncelikle okuyucu yahut dinleyici açısından anlatının ileri safhalarında yaşanacaklara dair bir ön gönderim unsuru olarak işlev görür. Bunun yanı sıra kahramanın ruhsal durumu ve anlatının simgesel mesajları açısından da önemli bir unsurdur. Ayrıca bu rüya, anlatının kurmaca gerçekliğiyle bazı paralellik ve zıtlıklar gösteren ikincil bir gerçeklik düzlemi oluşturur.

En eski çağlardan itibaren rüyalara ve rüyaların yorumlanmasına büyük önem verilir. İlkel insan düşüncesinin gizemli güçlerle ilişkilendirdiği rüyalar, tıpkı mitler gibi bilinçdışının açığa çıkardığı olgular olarak kabul edilir.²

Yegenek, tıpkı birinci gerçeklik düzleminde olduğu gibi rüyasında da tutsak olan babasını kurtarmak üzere Düzmürd Kalesi'ne doğru gitmekte olduğunu görür. Bunu çetin bir mücadeleye atılmak üzere olan kahramanın kendisine yol bulabilme yahut kendisi için yol açabilme kaygısından doğan bir stres durumuyla izah etmek mümkündür. Adler'in tespitleri bu izah biçimini destekler mahiyettedir: "Nasıl ki gündüz düşleri ileriye görme isteğinin eşliğinde gerçekleşen olaylarsa, nasıl insanın geleceğe doğru kendine bir yol açma ve açılan yolu güvenle izleme uğraşı içinde bulunduğu zaman ortaya çıkıyorsa, uyurken görülen düşlerde de durum aynıdır" (2010: 82). Yine Adler'in verdiği bilgiye göre düşlerin temelinde geleceği ele geçirmek isteyen, bir sorun karşısında kalıp bunun altından kalkmaya uğraşan bir kişinin güç sahibi olma özlemi saklıdır (2010: 82). Öte yandan Jung'un psikanalitik yorumuna göre, askerlerin savaşmaktayken gördükleri rüyalarda kendilerini evlerinde görmeleri iyiye işaret sayılırken rüyalarında da savaş görmeleri kötüye işaretidir (2010: 226). Ancak Bahaeddin Ögel, anlatının olay örgüsünü de göz önünde bulundurarak Yegenek'in rüyasını zaferi müjdeleyen iyi bir rüya (2006: 574) olarak değerlendirir.

Gerçekten de Yegenek'in gördüğü rüya, kahramanın iyi yönde gelişecek olan macerasının bir ön habercisidir. Nitekim metinde rüya ile ilgili

² "Düş kişiselleştirilmiş mittir, mit kişisellikten çıkarılmış düştür; hem düş hem de mit ruhun dinamiğinin genel işleyişi içinde simgeseldir" (Campbell, 2010: 30). Rüyanın mitik düşünce tarzıyla olan bu benzerliği mitik, geleneksel ve kurmaca anlatılar içinde yer verilen rüya olgusunu gerek bireysel gerekse kolektif bilinçdışının arkeolojisine imkân vermesi açısından son derece önemli kılar. Çoğu zaman geleceğe dair yaşantıların ipuçlarını da sunan rüyalar, gizemli güçlerle ilişkilendirildiklerinden dolayı şaman adaylarının "tanrısal ve yarı tanrısal bir varlıkla karşılaşarak seçtikleri bilgisini edindikleri" (Eliade, 2006: 93) bir aşkınlık hâli olarak da kabul görmüştür. Jung ise "Düşler, yakından bakıldığında, komplekslerle ilgili belirtilerdir" (Jung, 2010: 225) diyerek rüyaların insanın bilinçdışından kaynaklanan psişik bir olgu olduğunu vurgular.

olumsuz bir değerlendirme yer almaz. Ayrıca geleneksel Türk anlatılarının bazılarında uyku, “kutlu sayılan kahramanları çabucak büyüten ve geliştiren bir davranış olarak anlatılır” (Duvarcı, 2012: 498). Destanların asıl kısımlarının uzun uyku süreçlerinin ardından başladığı örnekler vardır. Aynı şekilde Yegenek de uykunun ve uykuda gördüğü rüyanın ardından kendini zafere ulaştırarak olan mücadele yolunda hızla ilerler.

Yegenek, gördüğü rüyayla ilgili olumsuz bir değerlendirmede bulunmadığı hâlde uyku hâlini tasvir ederken kısa ancak olumsuz yorumlara kapı aralayabilecek bir ifade kullanır: “Begler, yoldaşlarım, gafillüce kara başum, gözüm uyhuda iken düş gördü” (Gökyay, 2004: 100). Dede Korkut Kitabı’ndaki diğer uyku sahneleriyle birlikte ele alındığında bu kısa ifadenin uykuyu ağır bir gaflet hâli olarak algılayan bir anlayışın yansıması olduğu görülür. Oğuz yiğitleri günlerce sürebildiği için “küçük ölüm” yahut “Oğuz uykusu” (Boratav, 1984: 28) adını verdikleri ağır bir uyku hâlinden dolayı Dede Korkut anlatılarında birçok defa tutsak düşerler. Dolayısıyla Yegenek’in uyku hâlini tasvir ederken kullandığı gaflet kavramı, Oğuz yiğitlerinin başını sık sık derde sokan bir zaafa göndermede bulunur.

Uyku kavramının olumsuz çağrışımları bir yana bırakılırsa Yegenek’in rüyasının kahramanın macerasında yol açıcı bir nitelik taşıdığını söylemek mümkündür. Yegenek rüyasında, ak sakallı Dede Korkut’tan öğüt aldığını ve ak boz atlara binmiş ak ışıklı alplarla yola çıktığını görür. Rüyaya hâkim olan renklere dayalı simgecilik, anlatının akışına paralel bir çağrışımlar dizisi yaratır. Nitekim, “renkler, tarihin en eski dönemlerinden bu yana insanlığın dikkatini çekmiş, varlıkları tanıma ve kategorize etmede en çok yararlanılan hususlardan biridir” (Yıldırım, 2006: 130). Rüya, Yegenek’in yanında onunla beraber yola çıkan yiğitlerin “ak” rengin hâkim olduğu bir tablo içinde resmedilmesi, onların ululanması anlamına gelir. “Yüce birey arketipi”nin kişiler düzlemindeki bir görünümü olarak (Korkmaz, 2015: 26) Yegenek’in rüyasına giren Dede Korkut’un ak sakalı da bir manevi mertebe göstergesidir. Nitekim ak renk ululuk, siyasi hâkimiyet, itibar / saygınlık, meşruluk, kutsallık ve dinî / mitolojik olumluluk gibi kavramları simgeler (Toker, 2009: 98-101). Yegenek, ak sakallı Dede Korkut’u rüyada görüp ondan öğüt almakla kendisine bir tür tılsım sağlayan “doğüstü yardımcı” (Campbell, 2010: 83-84) tarafından koruma altına alınmış olur.

Yegenek, ak ışıklı bir tablo içinde tasvir edilen bey yiğitleriyle beraber ileride yatan kara dağları aşırp “Karadeniz” kıyısına ulaşır. Yegenek için, sınavlar yolunda karşılaşılan sınavlardan birisi de kara dağların ve kara denizin aşılmasıdır. İhsan Toker’in verdiği bilgilere göre kara renk kâfirlik, yas, gece, uğursuzluk, ahlaksızlık gibi olumsuz anlamlar taşır (2009: 101-108). Kara rengin olumsuz anlam ve çağrışımları düşünüldüğünde Yegenek’in simgesel anlamda ciddi sınavlardan geçtiği anlaşılır.

Anlatıda Karadeniz’in aşılması, kahramanın zekâ ve becerisinin sınıandığı önemli bir aşama olarak yer alır. Deniz evrensel insan

düşüncesinde “macera, gizem ve tehlike” (Tekin, 2018: 110) ile özdeşleşmiş bir kavramdır. Dolayısıyla Yegenek’in macera, gizem ve tehlikeyi simgeleyen denizi aşma konusunda seçeceği yöntemin de simgesel bir anlamı olacaktır. Yegenek rüyasında, ağaçtan gemi yontar, ak gömleğinden yelken yapar ve denizi delip geçer. Böylece anlatının birinci düzey gerçekliği içinde savaşılarak babasını kurtarmak için yola çıkmış olan Yegenek, ikinci düzey bir gerçeklik oluşturan rüya âleminde bambaşka bir erginlenme yoluna girer. Bu erginlenme biçimi, “insana göre dönüştürülmüş bir doğa” (Hançerlioğlu, 1993: 20) tasarımını önceleyen bir tür kültür üretimi şeklinde kendini gösterir. Akıl ve el becerisini birleştiren Yegenek, aletler üretip eşyaya şekil vererek amacına giden yolda tabiat güçlerini kendi lehine kullanabilme yeterliliğini gösterir.

Yegenek’in tabiat güçleriyle sınanması aşamasının bir rüya içinde verilmesi, denizin çağrışımsal ve simgesel göndermelerini daha da öne çıkarır. Campbell’e göre çöl ve deniz gibi bilinmeyen diyarlar bilinçdışı içeriğin yansıtılması için serbest alanlardır (2010: 96). Dolayısıyla bilinçdışının kendini ifade biçimlerinden biri olan rüya ile yine derinliği ve uyandırdığı sonsuzluk hissiyle bilinçdışıyla özdeşleştirilen denizin oluşturduğu semantik örgü; bilincin sınırlı algılama alanının çok ötesine, bilinçdışının aşkınlık alanlarına göndermede bulunur.

Su, hem hayat veren hem öldüren bir unsurdur. Ophelia’yı ağır ağır yutarak sonsuz karanlığın içine gömmesi (Gürbilek, 2004: 99) suyun öldürücü / yok edici yönünün en tipik örneklerinden biridir. Bununla beraber, suyun hayat verici özelliği çok daha fark edilir durumdadır. “Sular, evrenin materia prima’sı olarak kabul edilen ve bütün varoluş olanaklarını içinde barındıran ‘ecza-ı evveli’ unsurlardan birisidir” (Korkmaz, 2015: 37). Evrim fikri çerçevesinde “canlılığın ilk adımı olan hücrenin okyanusların tuzlu sularında” (Hançerlioğlu, 1993: 13) ortaya çıktığı ifade edilir. Suyun bu hayat verici özelliği, onun etrafında bir “anne” imgesinin oluşmasını sağlar. Gaston Bachelard’ın dışı bir öge olarak betimlediği suyun (2006) öldürücü ve karanlık yönü bu anlamda Jung tarafından ortaya konulan anne kompleksi (2009: 24-45) ile ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla Yegenek’in suyun ölümcül yönüyle sınanması ve hem aklını hem de el becerilerini kullanarak “ilk eşiği aşma” (Campbell, 2010: 94) evresine gelmesi bireyin kendi kompleksleriyle yüzleşip bunları aşma ve kendisini gerçekleştirme çabasının simgesel bir ifadesi olarak okunmalıdır.

Deniz aynı zamanda sonsuzluğun ve aşkınlığın simgesidir. Bu bakımdan denizin delinip geçilmesi, bireyin varoluş serüveninde kendini gerçekleştirmesi ve sonsuz idrake ulaşmasını da ifade eder. Yegenek’in ağaçtan gemi yontması Allah’ın emriyle bir “gemi inşa eden” (Harman, 2007: 225) Nuh’u, gömlekten yelken yapması “gömleği yırtılan” (Harman, 2013: 2) Yusuf ve “mesleği terzilik olan” (Harman 2000: 479) İdris’i, denizi delip geçmesi ise “Kızıldeniz’i asasıyla yarıp geçen” (Harman, 2020: 209) Musa’yı

çağırıştırır. Peygamber kıssalarının da simgeler yoluyla insanın yeryüzündeki macerasını ve kendisini keşfetme çabasını anlattığı düşünüldüğünde Yegenek anlatısının bireyin varoluş serüvenini anlatmak üzere insanlığın ortak imgeleriyle oluşturulmuş, simgesel bir metin olduğu daha iyi anlaşılır.

Yegenek'in rüyası psikanalitik ve arketipsel sembolizm açısından yoğun bir içeriğe sahiptir. Bu bağlamda rüyanın dikkat çeken sahnelerinden birini Yegenek'in Emen ile karşılaşması oluşturur. İlk başta dayısını tanıyamayan Yegenek, onunla sebepsiz yere bir mücadeleye girer. Mızrağını dayısına sançmak üzereyken son anda onu tanıyarak selam verir. Selam, "iletişim sürecinin başında ve sonunda" (Selçuk, 2005: 2) tarafların birbirinden emin olmaları anlamına gelir. Dolayısıyla Yegenek'in dayısına selam vermesi, aralarındaki fiziksel mücadelenin sonlandığını ortaya koyar. Hâlbuki Yegenek'in rüyada sebepsiz yere dayısına saldırması, psikanalitik anlamda devam eden bir çatışmanın işaretidir.

Yegenek'in macerası başından sonuna kadar "anakaç" ve "babacıl" (Saydam, 2013: 74) karakterli eylemlerden oluşur. Diğer bir ifadeyle Yegenek'in erginlenme yolculuğu aslında tabiatın bütünlüğünden sıyrılıp tinsel olana ulaşarak kendi müstakil ve eril varlığını ortaya koyabilme mücadelesidir. Yegenek'in rüyasında dayısıyla savaşması, dayının annenin erkek kardeşi olması dolayısıyla anaerkil yapıya gösterilen bir itiraza ve artık eskiye ait değerler manzumesinin geçersiz kılınmasına işaret eder. Kamal Abdulla'nın ifadesiyle "dayı fetişinin anne fetişiyile ve geçmişle ilgili bir durum olduğu açıktır" (2015: 55). Aynı şekilde dişil bir unsur olan tabiat da anne imgesiyle özdeşleşmiştir. Tabiat insanı kuşatarak onu bağrında yaşatır. Hâlbuki kahramanın yeryüzündeki varlığını idrak edebilmesi için eril ilkeye yönelip anne imgesinin kuşatıcılığını aşması gerekir. Bu çerçevede Yegenek'in babasını tutsaklıktan kurtarmak için yola çıkması babacıl, yolda tabiat güçleri ve dayısıyla mücadele etmesi de anakaç eylemlerdir. Görünüş itibarıyla birbirlerinden farklı olsalar da bu eylem biçimlerinin ikisi de anlatı kahramanını mahiyet itibarıyla aynı istikamete yönlendirir.

Yegenek, karşısındakinin dayısı olduğunu anladıktan sonra fiziksel mücadeleye son verir. Ancak aralarındaki çatışma söylem düzeyinde devam eder. Emen, babasını kurtarmak üzere Düzmürd Kalesi'ne gitmekte olan Yegenek'e kendisinin Kazılık Koca'yı kurtarmayı denediğini ancak bunun mümkün olmadığını söyleyerek geri dönmelerini tavsiye eder. Bunun üzerine Yegenek, dayısını eleştirerek onun başarısız olma sebeplerini şu şekilde ifade eder:

"Kalkubanı dayı yeründen durduğunda
Ala gözlü beg yigitleri yanuna sen salmadun
Adı bellü beglerle sen yortmadun
Beş akçalı ulufeciler yoldaş etdün

Anuniçün ol kalayı sen alımadun” (Gökyay, 2004: 101)

Yegenek, amacına ulaşmak için birincil gerçeklik düzleminde babasının, ikincil gerçeklik düzleminde ise dayısının düştüğü hataları tekrarlamadan farklı bir mücadele tarzı geliştirir. Rüyasında dayısıyla yaşadığı çatışma, bu anlamda kahramanın mücadele normlarının oluşmasına yardımcı olur. Bir kısmı rüyanın ilhamıyla oluşan mücadele normlarını amacı doğrultusunda hayata geçiren Yegenek, yolda karşılaştığı dayısıyla gücünü birleştirerek düşman üstüne yürür. Bu durum, bir taraftan askerî zaferlerin ancak birlik şuuruyla kazanılabileceğine göndermede bulunurken bir taraftan da bireyleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi için bilinç ile bilinçdışı arasındaki çatışmaların kontrol altına alınması gerektiğine işaret eder.

Yirmi dört Oğuz beyinin yanı sıra dayısı Emen’le de güç birliği yapan Yegenek, düşman üstüne saldırıya geçer. Öncelikle Oğuz beyleri, birer birer Arşun Oğlu Direk Tekür’le karşılaşır. Ancak başta Kıyan Selçük Oğlu Deli Dunder ve Dönebilmez Dölek Evren olmak üzere yirmi dört Oğuz beyinin tamamı kâfir beyinin elinde perişan olur. Direk Tekür’ün karşısına en son Yegenek çıkar. Ancak Yegenek’in hücumu diğerlerinininkilerden farklı olarak sadece kaba kuvvete dayanmaz. Bu durum, bir geçiş dönemi ürünü olan Dede Korkut Kitabı’ndaki kahraman tipinin arkaik destan kahramanlarından farklılaşmaya başladığını ortaya koyar. Anlatı boyunca babası Kazılık Koca’nın hatalarla dolu serüveninden farklı bir yol takip eden Yegenek, Direk Tekür’e hücum etmeden önce “İhlas suresinin mealine” (Yorulmaz, 2022: 43) karşılık gelecek şekilde Tanrı’ya yakararak hem babasının hem de diğer Oğuz beylerinin yararlanmayı düşünemedikleri doğaüstü güçlerin kendisine olan desteğini pekiştirmek üzere bir girişimde bulunur.

İslami motifler de barındıran bu sahnede maceraya çıkışından itibaren akıl ve birliktelik şuuruyla desteklenen fiziksel kuvvet, nihayetinde tevekkül ve inançla da pekiştirilmiş olur. Böylece Yegenek fiziksel kuvvetin yanı sıra akıl, şuur ve imanla donanmış bir alp bilge / alp eren tipinin temsilcisi hâline gelir. Ayrıca Yegenek, Tanrı’ya yakarışı sırasında Âdem Peygamber’i de zikreder. Yegenek’in tabiriyle Âdem’e taç giydirip şeytana lanet eden ve kâinatın tek yaratıcısı olan Tanrı, insana eşrefimahlukat mertebesini layık görerek ona içsel anlamda tekâmül imkânları tanımıştır. Bu durum, Yegenek’in rüyadaki macerası sırasında Nuh, Yusuf, İdris ve Musa’ya yapılan örtük göndermeleri pekiştirerek peygamber kıssalarıyla kahramanın erginlenme süreci arasında kurulan koşutluğu biraz daha görünür hâle getirir.

Yegenek’in Tanrı’ya sığınıp ondan yardım dilemesi, bilincin tekâmül aşamaları itibarıyla bir anlam içerir. “Göçebe insanın düşünce dünyasında Tanrı, tabiat gibi maddi kuvvetin sembolü olur” (Eliuz, 2000: 145). İnsan zihninin soyutlama yeteneği kazanması nispetinde de tabiat güçlerinin

yerini tinsel varlıklar ve nihayetinde de tek Tanrı inancı alır. Tabiatın annesi, tinin ise babayı simgelediği (Saydam, 2013: 74) düşünülürken eril ilkeye (baba imgesinin temsilcisi olarak Tanrı'ya) yönelen bilincin anacıl çekimin etkisinden kurtularak babacıl bir yöneliş sergilediği görülür. Böylece hem ontogenetik hem de filogenetik açıdan kendi bireysel varlığının farkına varan insanın serüveni simgesel bir anlatımla yinelenmiş olur.

Gölgenin Bilince Teveccühü: Oğul Sevgisi

Doğaüstü güçlerin yardımını da alan Yegenek, Direk Tekür'ün omzuna bir kılıç vurarak onu yaralar. Akabinde ise kaçmaya çalışan kâfir beyini yakalayıp ensesine vurduğu bir kılıç darbesiyle başını vücudundan ayırır. Liderlerinin öldüğünü gören kâfirler Kazılık Koca'yı salıverirler. Böylece Kazılık Koca tutsaklıktan kurtulur. Kazılık Koca, Oğuz beylerinin yanına gelir gelmez sorduğu ilk şey, doğumunu göremediği çocuğunun cinsiyeti olur:

“Kaytabanun mayasını yüklü kodum
Nermidür, mayamıdır anı bilsem
Kara ilüm koyununu yüklü kodum
Koçmıdır, koyunmıdır anı bilsem
Ala gözlü görklü halalüm yüklü kodum
Erkekmidür, kızmudur anı bilsem
Mere beg yigitler haber verün mana
Yaradanun ışkına” (Gökyay, 2004: 103).

Kazılık Koca'nın ifadeleri, doğrudan olmasa bile analogi yoluyla bir erkek çocuk beklentisi içinde olduğunu ortaya koyar. Oğuz toplumunun gerek psikolojik gerekse sosyolojik gerçekliği ve Dede Korkut Kitabı'nın tamamına hâkim olan bakış açısı bu analogiyi pekiştirir. Dede Korkut Kitabı'nda yer alan hikâyelerdeki kahramanların neredeyse tamamının “erkek olması, toplumun fizik güce - kuvvetli insanlara duyduğu ihtiyacın doğal bir sonucudur” (Eliuz, 2000: 139). Dede Korkut hikâyelerinden Manas Destanı'na uzanan geniş bir yelpaze içinde Türk epik anlatılarında “erkek çocuk ile ilgili olarak hem babanın hem de toplumun bir beklentisi söz konusudur” (Yıldız, 1995: 280). Dolayısıyla Dede Korkut Kitabı'nda ve diğer Türk epik anlatılarında erkek çocuk, toplumsal varlığın güvencesi olarak yer alır.

Yegenek, anlatıda Oğuz'un geleceğini güvence altına alan kahramanlardan biri olarak idealize edilir. Öyle ki babasından, dayısından ve dolayısıyla da bir önceki neslin kahramanlarından üstün tutulur. O, yeni bir zihniyetle hareket eden yeni bir tipin temsilcisidir. Mücadelelerine stratejik akıl, birliktelik şuuru, tevekkül ve inanç gibi değerleri yansıtmayan önceki nesle mensup kahramanlar alp tipini temsil ederken Yegenek, Dede Korkut Kitabı'nda yer alan alp bilge / alp eren tipinin Basat'la birlikte (Korkmaz 2015: 28) öncü temsilcilerinden biri olur. Bir geçiş dönemi eseri

olarak değerlendirilen Dede Korkut Kitabı'nın büyük oranda "Oğuzların İslamlaşıp Anadolu'ya yöneldiği" (Kaplan, 2011: 58) tarihî çağlarda son şeklini almış olması, kahraman tipindeki söz konusu değişimi açıklamaya yardımcı olur.

Arketipsel ve psikanalitik açıdan ise Yegenek'i babacıl yönelişin ve eril bir mücadelenin sonunda bilinçdışının karanlığına karşı galip gelmeyi başaran bilincin simge kişisi olarak değerlendirmek gerekir. Kazılık Koca'nın tam da oğluna ve özgürlüğüne kavuşacağı anda bir erkek çocuk sahibi olma konusunda hissettiği iştihak, bilinçdışının eril bir yöneliş hâlinde bulunan bilinçle uzlaşmaya hazır duruma geldiğine işaret eder.

Kahramanın Dönüşü

Anlatının başından itibaren önce yirmi dört Oğuz beyi ve akabinde dayısı Emen'le güçlerini birleştiren Yegenek, son olarak tutsaklıktan kurtulan babasını da oluşturduğu birliğe dâhil eder. Yegenek'in öncülüğündeki bu kolektif güç birliği, Düzmürd Kalesi'ni tamamen fethederek elde edilen ganimetlerle birlikte Oğuz yurduna döner. Böylece Kazılık Koca'nın sarhoşluk anında verdiği bir karar neticesinde sefere çıkmasıyla başlayan yenilgiler süreci tersine döndürülmüş, Oğuz beyleri tekrar kolektif bir yapı teşkil edecek şekilde bir araya gelmiş, üstelik bu defa Yegenek gibi alp bilge / alp eren tipinin temsilcisi olan bir kahraman öncülüğünde hikâyenin en başında tasvir edilen şölen iklimine dönülmüş olur.

Yegenek'in babasını kurtarıp onunla güç birliği yapması, arketipsel sembolizm bağlamında bilincin gölgesiyle bütünleşme sürecinin alegorik bir ifadesidir. Nitekim "düşman, zindan ve esaret 'gölge arketipi'nin sembolik görüntüsüdür" (İçli, 2010: 27). Çünkü gölge arketipi "ahlaki, esestetik veya başka sebeplerle kabul edilmek istenmeyen" (Gökeri, 1979: 18) ve bilinçdışına itilmeye çalışılan unsurların oluşturduğu bir terkiptir. Bu bağlamda düşünüldüğünde Yegenek ile Kazılık Koca, bireyleşme sürecinde bir araya getirilip uzlaştırılması gereken bilinç ve bilinçdışı kutuplarını temsil eder. Kazılık Koca'nın Yegenek tarafından kurtarılması, yani gölgenin bilinç tarafından içerilmesiyle birlikte kahramanın tinsel doğum süreci tamamlanmış olur.

Sonuç

Anlatılarda sınavlar yolunda ilerleyen kahramanların maceraları aslında bireyin iç çatışmalarının simgeler aracılığıyla anlatımından ibarettir. Bireyin varoluş sürecini tamamlayabilmesi için ruhunun karanlık yönünü keşfetmesi ve bu yönüyle bir şekilde uzlaşarak kendini aşması gerekir. Bu psikanalitik perspektiften bakıldığında Yegenek'in macerası, bireyin bilinçdışına ittiği karanlık unsurları keşfetme ve bilincin kontrolü altında içselleştirme sürecinin simgesel bir ifadesidir.

Yegenek'in serüveni, aynı zamanda bir kültür değişiminin yaşandığı geçiş döneminde kolektif bilinçdışının ihtiyaç duyduğu yeni kahraman tipinin özelliklerini ortaya koyar. Çünkü Yegenek önceki kahramanlar neslinin başaramadıklarını yeni bir zihniyet ve eylem modelinin temsilcisi olarak başarır. Bu çerçevede önceki neslin başarısızlık sebepleriyle Yegenek'i başarıya ulaştıran sebepler arasındaki zıtlıklar dikkat çekicidir.

Çalışmada ortaya konulan bulgular çerçevesinde alp tipinin bir temsilcisi olarak önceki nesilden Kazılık Koca'nın başarısızlık sebepleri; sarhoşken karar vermesi, yoldaşlarını iyi seçememesi, dua edip doğaüstü güçlerin yardımını almaması ve strateji kurmadan aceleyle hücumla geçmesidir. Benzer şekilde zihniyet itibarıyla önceki nesle mensup olan Emen de hakiki yiğitler yerine ulufeci başıbozuklarla yola çıktığı için başarısız olur. Yegenek ise eğlence ve sarhoşluk gibi rehabet hâllerine kapılmadan yirmi dört Oğuz beyini ve daha sonra da dayısı Emen'i yanına alarak yola çıkar. Tabiatın önüne çıkardığı engellerin üstesinden akıl ve el becerisiyle gelerek düşmanına erişir ve vuruşmadan önce Tanrı'ya yakararak son aşamada doğaüstü güçlerin yardımını da alır. Böylece önceki nesilden kahramanların başaramadığını başararak kolektif bilinçdışının ihtiyaç duyduğu yeni kahraman modelinin Dede Korkut Kitabı'ndaki ilk prototiplerinden biri olarak anlam kazanır.

KAYNAKÇA

- Abdulla, K. (2015). *Mitten yazıya veya gizli Dede Korkut*. (akt.: Ali Duymaz), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Adler, A. (2010). *İnsanı tanıma sanatı*. (çev.: Kâmurâl Şipal), İstanbul: Say Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1998). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü I: Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Bachelard, G. (2006). *Su ve düşler*. (çev: Olcay Kunal), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Campbell, J. (2010) *Kahramanın sonsuz yolculuğu*. (çev.: Sabri Gürses), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk dünyası ortak atasözleri sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Duvarcı, A. (2002). Uyku folkloru. *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, 495-512. Adana.
- Duymaz, A. (2020). *Kolca kopuzdan kılca kaleme Dedem Korkut araştırmaları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eliade, M. (2006). *Şamanizm*. (çev.: İsmet Birkan), Ankara: İmge Kitabevi.
- Eliuz, Ü. (2000). Dede Korkut hikâyelerinde tipler. *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni*, 139-155, Ankara: AKM Yayınları.

- Gökery, A. İ. (1979). *Arketiplere dayanan yeni bir inceleme yönteminin tanıtılarak bazı romans ve epik niteliğinde yapıtlara uygulanması*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Gökyay, O. Ş. (2004). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Gömeç, S. (2004). Oğuz Kağan'ın kimliği, Oğuzlar ve Oğuz Kağan destanları üzerine bir-iki söz. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23(35), 113-121.
- Gürbilek, N. (2004). *Kör ayna kayıp şark*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Düşünce tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Harman, Ö. F. (2000). İdris. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 21, 478-480, İstanbul: TDV Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2007). Nüh. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 33, 224-227, İstanbul: TDV Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2013). Yûsuf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 44, 1-5, İstanbul: TDV Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2020). Mûsâ. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 31, 207-213, İstanbul: TDV Yayınları.
- İçli, A. (2010). Fenomenolojik açıdan Kazan Begün oğlu Uruz Begün tutsak olduğu boyun içerik düzlemi üzerine bir inceleme. *Türk Epik Ənənəsində Dastan: Ortaq Türk Keçmişindənən Ortaq Türk Gələcəyinə VI Uluslararası Folklor Konfransı*, 19-28, Bakı.
- Jung, C. G. (2009). *Dört arketip*. (çev.: Zehra Aksu Yılmaz), İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, C. G. (2010). *İnsan ruhuna yöneliş*. (çev.: Engin Büyükinall), İstanbul: Say Yayınları.
- Kanter, F. (2010). Modern anlatı destan ilişkisinin arketipsel sembolizm açısından incelenmesi. *Türk Epik Ənənəsində Dastan: Ortaq Türk Keçmişindənən Ortaq Türk Gələcəyinə VI Uluslararası Folklor Konfransı*, 184-188, Bakı.
- Kaplan, M. (2011). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar 3 tip tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Korkmaz, R. (2015). *Yazınsal okumalar*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ögel, B. (2006). *Türk mitolojisi 2*. Ankara: TTK Yayınları.
- Saydam, M. B. (2013). *Deli Dumrul'un bilinci "Türk-İslam ruhu" üzerine bir kültür psikolojisi denemesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Selçuk, A. (2005). Kültürlerarası iletişim açısından gündelik iletişim davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 1-17.
- Tekin, B. (2018). Hayatın anlamını semboller üzerinden okumak: dünyanın boğulmuş en güzel adamı. *Folklor/Edebiyat*, 24(95), 105-115.
- Toker, İ. (2009) Renk simgeçiliği ve din: Türk kültür yapısı içinde ak-kara karşıtlığı ve bu karşıtlığın modern Türk söylemindeki tezahürleri üzerine. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50(2), 93-112.
- Yıldırım, A. (2006). Renk simgeçiliği ve Şeyh Gâlib'in üç rengi. *Millî Folklor*, 72, 129-140.

Yıldız, N. (1995). Manas destanında aile içi ilişkiler ve bunların Dede Korkut hikâyeleri ile mukayesesi. *Manas Destanı ve Etkileri Uluslararası Bilgi Şöleni*, 271-281, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Yorulmaz, R. N. (2022). *Dede Korkut hikâyelerinin tasavvufi açıdan değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Bu makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. / *This article does not require an Ethics Committee Approval.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*